

protection of personal data in accordance with the European standards. Finally, from our point of view, further initiating adequacy talks between European Union and Ukraine is of great interest and a prior importance for our country.

References:

1. Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC.
2. European Commission, First Report on the Implementation of the Data Protection Directive (95/46/EC), COM (2003), 265 final.
3. Barnard C., Peers S. European Union Law: New York, NY, Oxford University Press, 2014. 820 p.
4. Association Agreement between the European Union and Ukraine. URL: <<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/TITLE%20IV.pdf>> (дата звернення 04.09.2018).
5. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data.
6. European Commission. Adequacy of protection of personal data in non-EU countries. URL: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/data-transfers-outside-eu/adequacy-protection-personal-data-non-eu-countries_en. (дата звернення 04.09.2018).

О. І. Радченко

к.ю.н., доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ

ДИFUЗІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Суспільне життя України, як і будь-якої іншої сучасної країни, зазнає значного впливу наслідків суцільної глобалізації. Вона торкнулася усіх без винятку сфер, починаючи з економічної й закінчуючи екологічною. Не є винятком і сфера юридична та її невід’ємна складова – національне право. Воно дедалі частіше відчуває на собі безпосередній вплив процесу,

який можна визначити як дифузія права. Остання передбачає взаємне проникнення елементів міжнародного права до національного права держави. Відбувається, так би мовити, запозичення, а подекуди й дво- чи багатосторонній обмін надбаннями в сфері права між різними державами світу, між державами й міжнародними організаціями.

Україна на сучасному етапі свого розвитку, як відомо, проголосила на найвищому політичному рівні, невідворотне прагнення інтегруватися до міжнародних універсальних та/або регіональних організацій (структур). Одним з магістральних напрямків здійснення державної зовнішньої політики стало визнання європейського та євроатлантичного напрямку співпраці як ключових цілей, досягнення яких у середньостроковій та довгостроковій перспективі має стати запорукою сталого, з одного боку, й динамічного, з іншого, розвитку нашої держави в усіх без винятку сферах, зокрема й юридичній.

Дифузія норм міжнародного права у національне право фактично розпочалася з набуттям Україною міжнародної правосуб'єктності, результатом чого стала можливість нашої держави вступати у договірні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями.

Легалізація норм міжнародного права в Україні відбувалася за допомогою двох механізмів: договірної та судового.

Перший – договірний – передбачає укладання нашою державою багатосторонніх міжнародних договорів, насамперед універсального характеру. Значна їх частина містить зобов'язання щодо держав-учасниць міжнародного договору з імплементації його положень до національного законодавства.

Ключовим у вищезазначеному контексті варто визнати положення, що міститься у ч. 1 ст. 9 Конституції України, відповідно до якої чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Натомість у ч. 2 цієї ж статті уточнюється наступне: «Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [1]. Таким чином, ратифіковані українським парламентом міжнародні договори, відразу прирівнюються за юридичною силою до закону (оскільки ратифікуються саме у формі закону), а відтак перетворюються на легалізоване джерело національного права України. Верховна Рада України, у цьому випадку, виконує роль своєрідного фільтру на шляху дифузії норм міжнародного права до національного права України.

У деяких європейських країнах положення міжнародних актів мають пріоритет перед нормами національного права. Так, зокрема, ст. 25 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини проголошує наступне: «Загальновизнані норми міжнародного права є складовою частиною федерального права. Вони мають пріоритет перед законами і безпосередньо породжують права і обов'язки для осіб, що мешкають на території Федерації» [2, с. 89]. Таким чином, ці норми міжнародного права включаються до національного права, так би мовити, автоматично.

Дещо інший підхід у питанні дифузії норм міжнародного права до національного права можна спостерігати у Франції. З одного боку, у ст. 53 чинної Конституції Французької Республіки йдеться про те, що мирні договори, торговельні договори, договори або угоди, що стосуються міжнародних організацій, залучення державних фінансів, які змінюють положення законодавчого характеру, а також стосуються статусу індивідів, цесії, обміну або приєднання території, можуть бути ратифіковані або затверджені виключно законом. Вони вступають в дію після ратифікації або затвердження. Ст. 54 передбачена можливість запобігти легалізації міжнародного договору, якщо Конституційна рада за зверненням Президента Республіки, Прем'єр-міністра, голови однієї з палат, шістдесяті депутатів або шістдесяті сенаторів встановить, що міжнародний договір або угода включають положення, які суперечать Конституції, дозвіл на його ратифікацію або затвердження може бути наданий лише після внесення відповідних змін до Конституції [3, с. 58].

З іншого боку, вже у наступній статті (ст. 55) визначається пріоритет норм міжнародного права перед нормами законів, тобто національного права. Але при цьому підкреслюється, що таке співвідношення визнається за умови належної ратифікації або затвердження. Таким чином, Франція демонструє більш стриманий підхід у питання дифузії норм міжнародного права до національного права.

І хоча Україна, на відміну від вищезазначених та деяких інших країн, наразі не визнає, так би мовити, автоматичного примату міжнародного права над національним, проте заклала в свій Основний Закон фундаментальне положення, що міститься у ст. 9, яким започаткувала процес проникнення міжнародного права до національного. Невідворотність такого процесу впливає з міжнародних зобов'язань України як учасника міжнародних договорів та міжнародних організацій, зокрема регіональних, на кшталт Ради Європи, Організації з безпеки та співробітництва у Європі, Європейського Союзу тощо.

Наочним прикладом дифузії норм міжнародного права до права національного, що вже відбулася, може слугувати Конституція України, а саме деякі її положення, що містяться у розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Так, якщо порівняти зміст положень ст. 27 Основного Закону України та ст. 3 Загальної декларації прав людини (далі – Декларація), то можна помітити майже стовідсоткову ідентичність. Аналогічна ситуація має місце й у випадку з ч. 1 ст. 28 Конституції України та ст. 5 Декларації¹ [1,4], а також низкою інших статей обох правових актів.

Іншим ефективним механізмом дифузії норм міжнародного права до національного права України, як зазначалося вище, є судовий. Однією з формальних вимог міжнародних організацій, участь у роботі яких бере Україна, і водночас об'єктивних чинників прискорення європейської та євроатлантичної інтеграції України є визнання та виконання рішень міжнародних, у тому числі регіональних, судових інстанцій, на кшталт Європейського Суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду, Міжнародного суду ООН, Трибуналу при Постійній палаті Третейського суду, Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма (ТПС), відомого як Міжнародний арбітражний суд Стокгольма або Стокгольмський арбітраж (швед. Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut) тощо. Спільною рисою функціонування усіх вищезазначених міжнародних судових установ можна вважати прецедентно-зобов'язальний характер їхніх рішень.

Як відомо, в Україні, право якої належить до романо-германської правової сім'ї, судовий прецедент формально не визнається джерелом національного права. Проте, завдяки законодавчим новаціям Верховної Ради України та невпинному, невідворотному процесу дифузії міжнародного права наша держава поступово, насамперед де-факто, змушена визнавати міжнародний судовий прецедент джерелом національного права.

Чи не найвагомішим кроком України на цьому шляху стало ухвалення українським парламентом у 2006 році справді революційного на той час Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (далі – Закону). З його прийняттям було закладено юридичну основу для пришвидшення реалізації інтеграційних прагнень України. Зокрема, завдяки йому наразі триває процес поступового наближення норм національного права до базових положень євро-

¹ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

пейських угод у різних сферах життєдіяльності держави, зокрема у сфері захисту прав людини. Але ще більш важливим з точки зору гармонізації норм національного права із відповідними нормами міжнародного права є наближення судової практики та практики діяльності органів охорони публічного порядку в Україні до відповідної судової практики такої поважної інституції як Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка формалізована у його рішеннях.

У преамбулі до вищезгаданого Закону, зокрема зазначається, що він регулює відносини, які виникають у зв'язку з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини. У ч. 1 ст. 1 Закону визначається, що рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5,6].

Підсумовуючи вищезазначене можемо констатувати неспростовний факт, що так або інакше Верховна Рада України при прийнятті нових законів чи внесення змін і доповнень до чинних, змушена зважати на правову позицію ЄСПЛ та повністю або принаймні частково відтворювати її в поточному законодавстві.

Проте, наразі чи не найболючішою проблемою у питанні адаптації норм національного права до міжнародних, часто є занадто швидка, беззастережна, інколи безсистемна та юридично необґрунтована, дифузія норм міжнародного права до права національного. Крім того, вона зазвичай має односторонній, подекуди фактично примусовий характер, що не завжди відповідає інтересам нашого суспільства і державним інтересам, коли Україна змушена, наприклад під впливом економічних чинників (ненадання нам позик з боку міжнародних фінансових установ), а фактично прихованого тиску на нашу державу, включати до національного права норми міжнародного, які не знаходять підтримки й розуміння в українському соціумі. І якщо в одних сферах життєдіяльності України така дифузія може відбутися відносно безболісно й навіть майже непомітно для українського суспільства та, врешті-решт, згодом дати певні позитивні результати, то в інших вона може мати зворотний ефект. В останньому випадку це не надто позитивно впливає на ставлення і довіру, викликає природній скепсис з боку наших громадян до міжнародного права загалом, і міжнародних організацій, членом яких наразі є чи прагне стати у майбутньому Україна, зокрема.

Тому, вважаємо за доцільне під час узгодження, підписання та ратифікації Україною міжнародних договорів, наслідком яких має стати дифузія їхніх норм до національного права, відповідним державним органам та/або посадовим особам, бути більш обачними та обережними, прораховувати заздалегідь можливі результати імплементації міжнародного договору та виходити під час його укладання, насамперед з національних інтересів України та користі, яку він може принести нашому народові.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/paran4624#n4624> (дата звернення: 19.09.2018).
2. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини // Конституції зарубіжних країн : навч. посібник / авт.-упоряд.: В. О. Серьогін та ін. ; за заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків : Видавництво «ФІНН», 2009. С. 83–122.
3. Конституція Французької Республіки // Конституції зарубіжних країн : навч. посібник / авт.-упоряд.: В. О. Серьогін та ін. ; за заг. ред. В. О. Серьогіна. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2009. С. 47–72.
4. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 19.09.2018).
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Офіційний вісник України. 2006. № 12. Ст. 792.
6. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 19.09.2018).

А. М. Рибицька

*курсант I групи II курсу магістратури
військово-юридичного факультету Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В грудні 1991 року Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав неза-